

Deise Faria Nunes

KRAFTEN I LYTTINGEN: DIAPRAKSIS, LEK OG EN NY GRAMMATIKK FOR BYEN

Deise Faria Nunes (BR/NO) er en kunstnerisk konseptutvikler, forsker, forfatter og dramaturg, og for tiden stipendiat i teater ved Universitetet i Agder. Hun har tidligere blant annet optrådt som grunnlegger og produsent for ACTS-laboratorium for performativ praksis i Oslo, og vært prosjektutvikler og dramaturg for Nordic Black Theatre. I dette essayet skriver hun om Mônica Nador og Bruno Oliveiras arbeid med fellesskapsbygging, i lys av begrepene diapraksis, performance og lek.

Dypt i hjertet av Jardim Miriam, rett sør for São Paulo, forbereder brasilianerne Mônica Nador og Bruno Oliveira (også kjent som Bruno O.) lanseringen av *En annen grammatikk for Oslo*, et lokalt forankret kunstprosjekt som er bestilt til første utgave av Oslobiennalen.

Ideen er å skape nye grammatikker og måter å forstå, lese og fortelle byens historier på. Dette vil bli realisert gjennom en workshop i sjablongtrykk og tegning og gjennom en serie med korttekster, dikt og sanger skrevet av kvinner med ulik bakgrunn, som til sammen skal bidra til å forme et kollektivt nettverk av betydninger.

I dette korte essayet vil jeg ta for meg duoens arbeid med fellesskapsbygging, i lys av begrepene *diapraksis*, *performance* og *lek*.

Jardim Miriam, São Paulo–Oslo, Norge

Det er umulig å skrive om Mônica Nador og Bruno O. uten å ta med noe om bakgrunnen deres. Nador kommer fra byen Ribeirão Preto og en familie fra den øvre middelklassen. Interesse for kunst hadde hun allerede i oppveksten; hun fikk den fra faren som var lege og amatørmaler.

Etter endt kunstutdannelse begynte Nador å produsere verker for gallerikuraterte salgsutstillinger. Etter at hun hadde etablert seg, med gode slagstall, begynte hun imidlertid å miste både tro på og entusiasme for kunstscenen. Hun tok opp studiene igjen, og endte opp med en mastergrad. I samtalen vi hadde før jeg begynte å skrive dette, fortalte Nador at forskningen hennes på denne tiden ga henne en dypere forståelse for klassestrukturene i Brasil. Hun måtte innse det faktum at kunstverdenen i landet overhodet ikke var demokratisk tilgjengelig for de underprivilegerte.

Nador bestemte seg i 1996 for å flytte til Jardim Miriam, hvor hun etablerte et lokalt prosjekt. Innbyggerne i dette området kjent som ABCD (et av landets største industriområder) sluttet seg sammen i sterke bevegelser mot utnyttning og for økte rettigheter og likebehandling for arbeiderne.

I 2004 etablerte hun organisasjonen JAMAC – Jardim Miriam Art Club, som tilbyr kurs i sjablongtrykk, silketrykk og lyd/bilde, og som fremmer kulturaktiviteter i skjæringspunktet mellom kunst og demokratisk inkluderingspraksis. Hovedoppgaven for JAMAC er å utvikle treningsprosesser som stimulerer til møter mellom kunst og liv, estetikk og politikk. Stedet arrangerer kurs, utstillinger, rundebordsdiskusjoner og åpne forelesninger, og legger alltid vekt på mangfold, inkludering og tilgang til byens fellesrom og historie.

Bruno O. er opprinnelig lærer og billedkunstner, og han møtte Nador første gang gjennom et prosjekt på Jardim Miriam. Han er doktorgradsstipendiat i billedkunst ved Universidade Federal de Minas Gerais, hvor han jobber med prosjektet *Performing the Institution: Power grammars, insurgent aesthetics and devices of counter-hegemony in Latin American art*. Han er også koordinator ved Casa I, et senter som tar imot unge LHBT-personer som har måttet forlate hjemmene sine på grunn av manglende aksept for deres seksualitet. I tillegg jobber han ved JAMAC, under Nadors ledelse.

—

Oslo er en delt by. Den stillferdige Akerselva forteller historien om industrialiseringen og urbaniseringen på 1800- og 1900-tallet, en prosess som resulterte i to tilsynelatende motstilte byrom: den velstående og hovedsakelig hvite vestkanten og den sosioøkonomisk mer belastede østkanten (inkludert sørlige bydeler), som i dag huser en konsentrasjon av melaninrike, innvandrere og en generelt multikulturell befolkning. Ifølge den brasilianske filosofen Sueli Carneiro er hudfarge en klassemarkør i Brasil. En tilsvarende virkelighet, sterkt til stede i Jardim Miriam, er også gjeldende i Oslo, antakelig i større utstrekning enn den hvite majoriteten er villig til å innrømme.

I sin prosjektbeskrivelse presenterer kunstnerne en idé om felles kunstnerisk praksis med mål om økt oppmerksomhet om utøvelsen av medborgerskap i ulike fellesskap.

Arbeidet vil bli iverksatt over to år, støttet av Deichman bibliotek og produsert av Oslobiennalen. Det fellesskaps- og performance-orienterte Nordic Black Theatre, som holder til på den multikulturelle Østkanten, er også involvert. Nador og Oliveira vil ta i bruk bibliotekets fasiliteter og tilby kurs i tegning og sjablongtrykk for ulike lokale fellesskap. Bibliotekets ulike filialer er naturlige steder for utveksling på tvers av kulturer og generasjoner, og de utgjør derfor et grunnleggende element i prosjektet.

Prosjektet tar sikte på å gjenvinne narrative fra deres opprinnelige territorier og emosjonelle hukommelse. Det er åpenbart at slike historier er reelt til stede i territoriets struktur – skjønt usynlige i de offisielle narrative. Intensjonen er framfor alt å stimulere til utøvelse av kunstens fundamentale rolle: å være sosialt nyttig og å engasjere alle de involverte (...).

Ved hjelp av sine ideer for nye narrativer i byen vil Nador og Oliveira bygge på sine erfaringer med kunst som et middel til sosial forandring, fra Jardim Miriams særskilte virkelighet, og anvende dem på et Oslo øst i stadig utvikling, gjennom diapraksis og performance, som angitt under.

Dialog, diapraksis og performance

Begrepet «diapraksis» ble lansert av den danske forskeren Lissi Rasmussen i avhandlingen *Diapraksis og dialog mellem kristne og muslimer* fra 1997, som senere ble utgitt som bok.

For Lissi Rasmussen defineres dialog, i betydningen toveiskommunikasjon, som noe som finner sted i en ånd av gjensidig tillit og respekt. I sitt feltarbeid i Afrika oppdaget hun at en dialog er meningsfylt kun hvis den er forbundet med sameksistens og felles praksis. Denne oppdagelsen fikk henne til å lansere begrepet «diapraksis» – dialog som handling. For Rasmussen kan dialog kun eksistere gjennom diapraksis. Fra en allmenn forståelse av livet via mellommenneskelig identifikasjon og empati, til stede både i kristen frigjøringssteologi og i Koranen, definerer hun diapraksis som det å dele aktiviteter og erfaringer med andre. Denne forståelsen av kollektiv deltakelse er også en fundamental komponent i performance-teorien.

Siden midten av 60-tallet har den amerikanske teaterregissøren og akademikeren Richard Schechner særlig vært opptatt av ett sentralt spørsmål: Hvilke elementer har teaterforestillinger (av ulike sjangre) til felles med religiøse og sekulære ritualer, sport, lek, politiske demonstrasjoner og kunstneriske eventer? Kan naturen til slike hendelser forstås ved å bruke et felles sett verktøy og metoder? Schechners undersøkelser ledet til et produktivt samarbeid med den amerikanske antropologen Victor Turner. Refleksjonene dette resulterte i, ble senere systematisert under navnet *Performance Theory*. For Schechner finnes det visse felles gjenkjennelige mønstre i aktiviteter som ritualer, teater, dans, musikk, sport, lek, sosialt drama og ulike typer populærunderholdning. Inkluderende kunstprosjekter knyttet til bygging og styrking av lokalsamfunn, som JAMAC-prosjektet og *En annen grammatikk for Oslo*, kan også forstås ved hjelp av performance-teori.

For Turner er det slik:

Performance fungerer som en dialektikk mellom «flyt» – en spontan bevegelse hvor handling og bevissthet er ett – og «refleksivitet» – hvor de sentrale betydningene, verdiene og målene hos en kultur er synlig i *aksjon*, gjennom å forme og forklare atferd. En performance proklamerer vår felles menneskelighet, samtidig som den uttrykker det unike ved atskilte kulturer

Definisjonen over inkluderer to aspekter som vil måtte erfares samtidig: «Flyt» – det estetiske og dramaturgiske aspektet, den immaterielle komponent i kunsten som (skapende) erfaring – og «refleksivitet» – det sosiokulturelle aspektet, som knytter båndene som holder fellesskapet sammen.

Noen karakteristika ved performance er essensielle for å forstå slike fenomener. Her kan nevnes noen få, for eksempel:

Tid: Performance-tid skiller seg fra dagliglivets tid på flere spesifikke måter:

Event-tid: Handlingene som er knyttet til en event, skal utføres uavhengig av dagliglivets tid. Her finnes det naturligvis bindinger knyttet til den generelle tidsrammen som defineres av fellesskapet eller de ansvarlige for eventet.

Fastsatt tid: arbitrær tidsramme pålagt eventet.

Symbolsk tid: performance-tid som representasjon av en annen tidsramme.

Objekter: I en performance kan objekter ha en annen verdi enn de har i dagliglivet. Betydningen vil variere avhengig av symboler og tradisjoner, og deres innvirkning vil kunne ha betydelige konsekvenser for hele utviklingen av performance-eventet.

Ikke-produktivitet: Performance-aktivitet frembringer ingen pekuniære verdier og bidrar ikke til økonomisk produktivitet (i kapitalistisk forstand).

Et annet relevant aspekt ved performance-teori er gjenoppføring av handling, eller «fordoblet handling». Som Schechner slår fast: «Performance betyr: aldri for første gang.» Dette utelukker ikke muligheten for å oppleve noe nytt hver gang samme performance finner sted; kanskje er det i et nytt rom, kanskje med andre deltakere. Ganske sikkert vil et eller annet uventet skje. «Fordoblet handling» refererer til ideen om performance som en iboende del av den menneskelige natur, noe forutgående for kulturen og derfor noe som alltid er med oss.

Dette aspektet hviler på det faktum at en handling eksisterer separat fra personen som utfører den. Denne betingelsen gjør det mulig å lagre, formidle, manipulere og transformere atferd. For eksempel i barneleker.

Performance-teoriens begrep om lek kan være nyttig for å nærme seg kunsten som sosial praksis.

Utover de utvetydige aktivitetene knyttet til barndommen kan lek ha flere ulike betydninger og funksjoner: På engelsk knyttes «play» til så vel skuespill og musikkutøvelse som brettspill og sport. Det er et vanskelig begrep å gi klare definisjoner og karakteristika.

Lek kan være en sosial møteplass hvor reglene bestemmes av deltakere i tråd med en gitt tradisjon. Sosiale konvensjoner som status, kjønn og kulturell identitet blir stadfestet, utfordret, prøvd ut, skiftet og reorganisert. Ofte finnes det ikke noe endelig sluttmaal: Målet er selve aktiviteten. I tilfellet *En annen grammatikk for Oslo* finnes det en etablert idé om å skape og yte i form av kunstverk, skjønt det ifølge Nador alltid er deltakernes engasjement som setter agendaen. På den måte kan diapraksis, performance og lek anses som analoge aktiviteter.

Kraften i å lytte etter nye vokabularer, syntakser og betydninger

Det har forekommet diskusjoner omkring det mulig intervensjonistiske ved fellesskaps-baserte kunstprosjekter drevet av institusjoner. Måten kunstscenen nærmer seg miljøer med utfordringer på, kan være preget av ofte ubevisste – men ikke desto mindre svært ødeleggende – nedlatende forestillinger rundt kunnskap og kulturelle verdier. En utenforstående vil vanligvis trenge lang tid til å prosessere all informasjonen og etablere de nødvendige relasjonene.

For å etablere en dialog gjennom en bestemt praksis, som i ideen om diapraksis, eller for å skape meningsfylte, fellesskapsbaserte performance-rom er det svært viktig at man utvikler sin evne til å lytte. Lytte til kreftene som pulserer i lokalbefolkningens sosiale liv. Lytte til fellesskapets egen tid, rytme, relasjoner, verdier og problemer.

En annen grammatikk for Oslo er unnfanget som et lytteprosjekt. Deltakerne i prosjektet vil skape forbindelser mellom fellesområder, demokratisk tilgang til byen, kunsthåndverk og en serie med fleksibelt strukturerte eventer, og de gis muligheten til å innskrive sine egne vokabularer, syntakser og betydninger i byens kulturelle og kunstneriske landskap. Ved hjelp av sine omfattende og dypt dedikerte erfaringer med beboerne i Jardim Mariam satser Mônica Nador og Bruno O. på å fungere som forsterkere for stemmer i Oslo som lenge har forblitt uhørte.

Kilder

Nador, Mônica & Bruno O. *Another Grammar for Oslo*. Prosjektbeskrivelse til osloBIENNALEN, 2019.

Mônica Nadors Wikipedia-side:
https://pt.wikipedia.org/wiki/M%C3%B4nica_Nador

São Paulo kommune, demografisk informasjon:
<https://bit.ly/2I1YDiR>

Skype-samtale med Mônica Nador og Bruno Oliveira, 12. mars 2019.

Rasmussen, Lissi. *Diapraksis og dialog mellem kristne og muslimer*. (Århus: Aarhus universitetsforlag, 1997).

Schechner, Richard & Willa Appel. *By Means of Performance: Intercultural studies of theatre and ritual* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990).

Carneiro, Sueli. Intervju med Bianca Santana i *Cult Magazine*, 9. mai 2017. Gjenopprettet 21. mars 2019.
<<https://bit.ly/2Dy3g19>>